

Wszystkim odwiedzającym nasze Ekomuzeum proponujemy:

Kilkugodzinny spacer naszą oznakowaną ścieżką. Na trzynastu kilometrach szlaku możesz podziwiać liczne atrakcje historyczne i przyrodnicze. Spacerując naszą ścieżką, będziesz mógł poznać historię **murowanego kościoła z początku XIX wieku**, zobaczyć **ruiny synagogi z 1852 roku**, a także dowiedzieć się interesujących rzeczy na temat **historii lutowiskich Żydów** – społeczności, która do II wojny światowej liczyła w Bieszczadach 35 tysięcy. W okolicach szkoły chylą się w zadumie macewy – świadectwo dawnej świetności gminy żydowskiej w Lutowiskach. Tu możesz zwiedzić liczący ponad 1000 nagrobków, drugi co do wielkości po Lesku **cmentarz żydowski** w Bieszczadach, gdzie pierwsze płyty postawiono jeszcze w XVIII wieku. Z kolei przy starym cerkwisku, gdzie obecnie zobaczysz tylko drewniany krzyż, poznasz ciekawą historię jednej z perełek architektury drewnianej – **cerkwi pod wezwaniem św. Michała Archanioła** i dwóch wykopanych w 1999 roku dzwonów: **Iwana i Mychajło**. W pobliżu cerkwiska Twoją uwagę zapewne przykuje kilkanaście nagrobków na **cmentarzu grecko – katolickim** z przełomu XVIII i XIX wieku. W zachwycającym punkcie widokowym, gdzie „stromo ścieżkami pnie się Otryt”, przy wiacie podróżnika proponujemy Ci zapoznanie się z filmowym rozdziałem miejscowości Lutowiska. Właśnie tam stała kiedyś stacja Małego Rycerza – słynny **Chreptiów z filmu „Pan Wołodyjowski”** (1968 r.) w reżyserii Jerzego Hoffmana.

Fotografia: Marek Krauz

Bieszczady to także szlak **chryż boj-kowskich** – starych chat, które mieściły pod jednym dachem część mieszkalną i gospodarczą, stworzonych przez boj-kowskich cieśli z tego, co dała natura – drewna, kamieni, słomy i gliny. Na naszej trasie ujrzyś kilka z nich. Wart uwagi jest również drewniany budynek szkoły żydowskiej, dawne kino „Strażnica” oraz stojący w pobliżu kościoła pomnik ku czci Żydów wymordowanych podczas II wojny światowej

Fotografia: archiwum

Fragment stacji chreptiowskiej.

Jedną z chryż w Lutowiskach.

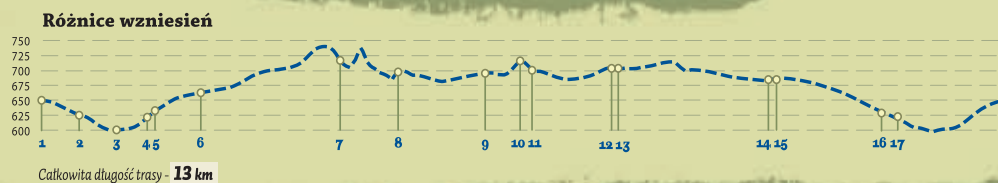

Fotografia: Marcin Staroński

ekomuzeum “trzy kULTURY” w Lutowiskach

OBIEKT: ścieżka historyczno - przyrodnicza

Legenda Trasy

- 1 Kościół neogotycki - początek trasy
- 2 Ruiny synagogi
- 3 Arboretum szkolne
- 4 Przystanek „Płazy”
- 5 Kirkut
- 6 Panorama “Korony Bieszczadów”
- 7 Przystanek „Ptaki”
- 8 Przystanek „Rośliny”
- 9 Wiata Leśnika
- 10 Panorama Pasma Otrytu
- 11 Przystanek „Ssaki”
- 12 Panorama Doliny Skorodnego
- 13 Przystanek „Gady”
- 14 Wiata Wędrowca
- 15 Na Szlaku Filmowców - Chreptiów
- 16 Chyża boj-kowska
- 17 Cerkwisko i cmentarz grecko-katolicki

Legenda Mapy

- kościół katolicki
- cerkwisko, cmentarz
- synagoga (ruiny)
- kirkut
- parking
- przystanek PKS
- Informacja Turystyczna
- Produkt Lokalny
- Żywy Zielnik
- wiaty, zadaszenia
- telefon
- przystanki ścieżki
- trasa ścieżki
- budynki
- rzeki, strumienie
- drogi
- 752 szczyty
- poziomice
- ChodaK nazwy pasm, szczytów

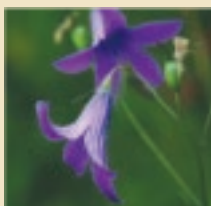
Również miłośnicy fauny, flory i atrakcyjnych widoków nie rozczarują się, wędrując ścieżką ekomuzeum. **Urokliwe panoramy** rozciągające się z kilku punktów widokowych zachwycają najwybredniejszych koneserów piękna natury. Oznakowane **siedliska roślin i zwierząt** są szansą na spotkanie wie-

Fotografia: Marek Krauz

Panorama pomiędzy 6 a 7 przystankiem ścieżki.

lu rzadkich gatunków. Przy dawnych domostwach zakwitają lipy, a na niekoszonych łąkach Lutowisk, Skorodnego odkryjesz wiele gatunków roślin: **goryczek, storczyków, dzwonków, goździków**, które nadają im urody i kolorytu Na skraju lasów w lipcu złoci się wschodnokarpacka piękność – smotrawa okazała. Ślady bytności licznych ssa-ków: tropy jeleni, dzików, saren, a nawet króla puszczy – niedźwiedzia brunatnego, wskazują na możliwość spotkania się z nimi „oko w oko”. Trasa nasza to także raj dla ornitologów.

Fotografia: Antoni Derwich

Urokliwe dzwonki.

Występują tu: jastrzębie, orliki krzykliwe, puszczyki uralskie, a czasem wysoko, nad łąkami Krywki, szybuje dumny orzeł przedni. Istnieje tu spora

Fotografia: Eugeniusz Wisniewski

Wypatrujący pożywienia zaskroniec.

Fotografia: Adam Lidak

Sunąca wśród traw salamandra płamista.

szansa na spotkanie z wieloma przedstawicielami licznej plejady gadów i płazów - wygrzewającej się w promieniach słońca żmii zygzakowatej, zaskronca, jaszczurki: żyworodnej i zwinki, pięknie ubarwionej salamandry, traszki czy też jasnozielonej rzekotki drzewnej. Nasza ścieżka czaruje swoim pięknem i dzikością, a bogactwem przyrodniczym pobudza wyobraźnię każdego turysty.

Fotografia: Marek Krauz

Wygrzewająca się w słońcu jaszczurka zwinka.

Fotografia: Stanisław Strzyżewski

Polująca rzekotka drzewna.

W ofercie Ekomuzeum „Trzy Kultury” znajdziesz także:

☛ Warsztaty rękodzielniczo – artystyczne: hafciarskie, koronkarskie, tkackie, bi-
bułkarskie, ceramiczne, koralikarskie, ma-
skarskie, teatralne, rzeźbiarskie, malowa-
nia na szkle, malowania twarzy.

☛ Usługi przewodników po Ekomuzeum.

☛ Prelekcje, warsztaty i wycieczki przy-
rodnicze pod kierunkiem pracowników na-
ukowych Bieszczadzkiego Parku Narodowego oraz pra-
cowników Nadleśnictwa Lutowskiego

☛ Stałe i czasowe ekspozycje prezentujące przyrodę, hi-
storię, kulturę Lutowską i okolic (ośrodek Informacyjny –
Edukacyjny Bieszczadzkiego Parku Narodowego).

☛ Stałą ekspozycję bieszczadzkich produktów lokalnych
(rękodzieło, sztuka, przetwory spożywcze ...) w Bieszcz-
adzkim Centrum Certyfikacji i Promocji produktu Loka-
lnego w Lutowskich.

☛ Wycieczki rowerowe, wędrowki na raketach śnież-
nych i nartach śladowych, naukę jazdy konnej pod kie-
runkiem wykwalifikowanych instruktorów, a także or-
ganizację przejażdżek bryczką, kuligów, ognisk, naukę wędkowania i przygotowa-
nia potraw z ryb.

☛ Bazę noclegową i gastronomiczną o zróżnicowanym standardzie (15 miejsc -
standard wysoki, 25-średni, 56- standard turystyczny);

☛ Cykliczne imprezy promocyjne: „Targi Końskie” nawiązujące do największych w
Europie przedwojennych targów bydła (lipiec) oraz „W Krainie Wilka” – wyścigi
psich zaprzęgów wraz z imprezami towarzyszącymi (lut) ..

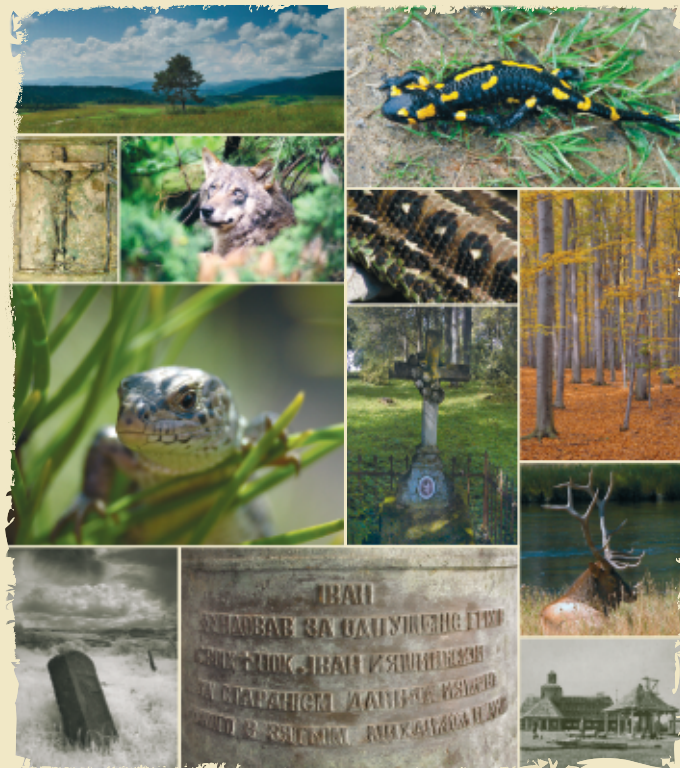
Ekomuzeum „Trzy Kultury” w Lutowskich otrzymało w roku
2005 Certyfikat „Zielony Rower” przyznawany przez Fundację
Bieszczadzką Partnerstwo dla Środowiska inicjatywom, które:

- przyczyniają się do ochrony dziedzictwa przyrodniczego
i kulturowego regionu oraz są zgodne z ideą programu Zielony
Rower – Greenway Karpaty Wschodnie;

- są atrakcjami turystycznymi dostępnymi dla turystów indywidualnych i grupowych;

- są rekomendowane przez Grupę Partnerską „Zielone Bieszczady”

W roku 2006 Ekomuzeum „Trzy Kultury” zostało polskim zwycięzcą Środkowoeuropej-
skiej Nagrody Dziedzictwa (Heritage Award) mającej na celu wyróżnienie inicjatyw part-
nerskich, które pokazują, jak łączyć ochronę przyrody z zachowaniem dziedzictwa kulturo-
wego i lokalnej tożsamości

Ważne adresy i telefony:

Informacja bezpośrednia o kompleksowej ofercie turystyczno - edukacyjnej
Ekomuzeum: Gminne Centrum Informacji w Lutowskich (przy Urzędzie
Gminy), tel.: + 48 13 461 03 13; szczegóły oferty: www.zielonyrower.pl

Informacja na temat inicjatywy i tworzonego produktu ekoturystycznego
Ekomuzeum „Trzy Kultury” na stronie internetowej: www.trzykultury.org

Informacja o produktach lokalnych: Bieszczadzkie Centrum Promocji
i Certyfikacji Produktu Lokalnego w Lutowskich, tel.: + 48 13 461 0163

Autorzy:

TEKST: Agnieszka Magda – Pyzocha, ZDJĘCIA: Andrzej Szczerbicki, Antoni Derwich, Adam Liduk,
Marek Krauz, Eugeniusz Wiszowaty, Stanisław Strzyżewski, Agnieszka Magda – Pyzocha, Bogu-
sław Pyzocha, OPRACOWANIE GRAFICZNE: Krauz Studio (www.krauz.pl), DRUK: RD Druk, Rzeszów

Folder wydano w ramach realizacji projektu Ekomuzeum „Trzy
Kultury” w Lutowskich sfinansowanego ze środków Funduszu
Partnerstwa z Krakowa oraz WFOŚiGW w Rzeszowie.

ekomuzeum „trzy kultury” w Lutowskich

Witamy w Ekomuzeum „Trzy Kultury” w Lutowskich

Ekomuzeum (muzeum bez murów) to muzeum tematyczne, którego obie-
tki (eksponaty) rozproszone w terenie, tworzą żywą kolekcję obrazującą war-
tości przyrodnicze i kulturowe danego regionu oraz dorobek jego mieszkańców
(w przeszłości i obecnie).

Nasza inicjatywa realizowana jest na obszarze i w okolicach miejscowości
Lutowiska – siedziby gminy bieszczadzkiej: jednej z największych obszarowo
w Polsce, najstabilniej zaludnionej, zalesionej w ponad 90% i w całości należącej
do Międzynarodowego Rezerwatu Biosfery „Karpaty Wschodnie”. Jednakże
z racji na zdecydowanie partnerski charakter przedsięwzięcie powiązane jest
z wieloma podobnymi działaniami w całych Bieszczadach, a także przygrani-
cznymi obszarami Słowacji i Ukrainy.

Na specyfikę Ekomuzeum wskazuje już jego sama nazwa i logo.

Elementem wyróżniającym je spośród innych podobnych inicjatyw jest wielo-
kulturowość, a dokładniej trójkulturowość. Nazwa Trzy Kultury nawiązuje do
czasów sprzed II wojny światowej, kiedy Lutowiska zamieszkiwane były przez
żyjących zgodnie Żydów, Ukraińców i Polaków.

Fragment logotypu Ekomuzeum, podkreślający wspólnotę trzech kultur: polskiej, ukraińskiej
i żydowskiej. { Projekt logo: Bartłomiej Morek }

Wydarzenia historyczne bezpowrotnie tę harmonię zniszczyły. Najpierw
eksterminacja Żydów podczas II wojny światowej, później działalność UPA o-
raz akcja „Wista” po wojnie oraz wysiedlenie ludności ukraińskiej sprawiły, że
rdzenna społeczność Lutowskich przestała istnieć, zniszczona została również
większość obiektów kultury materialnej. Z trzech świątyń pozostał kościół
rzymskokatolicki, ruiny synagogi i cerkiewisko (zachowały się jedynie dzwony
cerkiewne), pozostały trzy cmentarze.

Troistość można zauważyć także w trójwymiarowej przestrzeni Ekomu-
zeum. Lutowiska otoczone są przez jedne z najpiękniejszych w Bieszczadach
panoramy trzech pasm górskich: Połonin, Otrytu i Ostrego. Przez miejscowość
przeplatają trzy potoki, wyróżnikiem gminy jest też trójstyk granic Polski, Sło-
wacji i Ukrainy. Ekomuzeum łączy ponadto w całość trójki elementów uznawa-
ne powszechnie za odrębne: przeszłość, teraźniejszość i przyszłość oraz naturę,
człowieka i świat duchowy.

Ekomuzeum „Trzy Kultury” w Lutowskich należy do ogólnopolskiej sieci
„Ekomuzea”, której zadaniem jest promocja lokalnych ofert turystycznych
opartych na idei „rozproszonych w terenie muzeów tematycznych”.